

Developing a Conceptual Model Exploring Design Qualities of Residential Apartment Rooms Relevant to the Lifestyle of Young Iranian Women

Seyedeh Fereshteh Ehsani Oskouei¹ | Jamaledin Mahdinejad Darzi²

1. Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Design, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran. Email: f.ehsani@sru.ac.ir
 2. Corresponding Author, Department of Architecture (Corresponding Author), Faculty of Architecture and Urban Design, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran. Email: mahdinejad@sru.ac.ir

Article Info

Research Type:
Research Article

Received:
18 August 2023

Received in revised form:
13 Nov 2023

Accepted:
11 May 2024

Published online:
10 June 2024

Keywords:

*Apartment,
Lifestyle,
Residential Unit
Architecture, Private Zone,
Women.*

Abstract

Due to the increased presence of women at home, unfavourable living conditions affect them disproportionately. This situation makes it essential to consider their lifestyle, needs, and preferences when designing housing. This exploratory study collected data through the utilization of qualitative research techniques, including semi-structured interviews and observations. The cohort comprised twenty women, ranging in age from 20 to 40, who were intentionally selected from Tehran province. Using the MAX QDA software, the interview data was coded. Additionally, diagrams that were oriented toward behavior and space were constructed. The findings highlight the pivotal role of rooms within residential spaces in women's lives, and it revealed that the contemporary social, economic, and cultural conditions of Iran have shaped a distinct lifestyle among women in this age, significantly impacting their housing preferences. The perceived environmental attributes of young women—"efficiency and functionality, beauty and order, privacy, flexibility and adaptability, cleanliness, and hygiene"—are crucial design elements for rooms in residential apartment units. Furthermore, physical characteristics including illumination, ventilation conditions, heating and cooling, the number of bedrooms, interior furniture and its arrangement, texture and color of materials, window views and their exposure, lighting, room size and other proportions, spatial configuration, noise pollution, ventilation conditions, and heating and cooling systems are also taken into consideration. In order to accommodate the lifestyle of young women, it is critical to contemplate appropriate areas for sleeping, working, and leisure, while also guaranteeing personal seclusion and integrating personal preferences and cultural sensitivity into the design of the room.

How To Cite: Ehsani Oskouei, S. F., & Mahdinejad Darzi, J. (2024). Developing a Conceptual Model Exploring Design Qualities of Residential Apartment Rooms Relevant to the Lifestyle of Young Iranian Women. *Women in Culture & Art*, 16(1), 85-110. DOI: <https://doi.org/10.22059/JWICA.2024.360335.1953>

© The Author(s).
DOI: <https://doi.org/10.22059/JWICA.2024.360335.1953>

Publisher: The University of Tehran Press.

فصلنامه زن در فرهنگ و هنر

سال ۱۶، شماره ۱
بهار ۱۴۰۳، ۸۵-۱۱۰

تدوین مدل مفهومی تبیین‌کننده کیفیت‌های طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی مرتبط با سبک زندگی زنان جوان ایرانی*

سیده فرشته احسانی اسکونی^۱ | جمال‌الدین مهدی‌نژاد درزی^۲

۱. گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران. رایانامه: f.ehsani@sru.ac.ir

۲. نویسنده مسؤل، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران. رایانامه: mahdinejad@sru.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۷</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۲</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۲</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۳/۲۱</p> <p>واژه‌های کلیدی: آپارتمان، زنان، سبک زندگی، عرصه خصوصی، معماری واحد مسکونی.</p>	<p>زنان به‌واسطه حضور پررنگ‌تر در خانه، بیشتر تحت تأثیر شرایط نامطلوب سکونتی قرار می‌گیرند؛ بنابراین توجه به سبک زندگی، نیازها و ترجیحات این افراد در طراحی مسکن ضرورت دارد. با رویکرد اکتشافی از روش تحقیق کیفی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و مشاهده برای جمع‌آوری اطلاعات مدنظر استفاده شد. نمونه مورد بررسی، بیست زن بین ۲۰ تا ۴۰ ساله ساکن استان تهران هستند که به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، متن مصاحبه‌ها در نرم‌افزار مکس کیو دی ای کدگذاری شد و دیگرام‌های رفتارمحور و فضامحوری براساس بررسی‌های میدانی از واحدهای مسکونی ترسیم شد. شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی معاصر جامعه ایرانی، سبک زندگی خاصی در این گروه اجتماعی ایجاد کرده است که بر خواسته‌ها و ترجیحات این افراد درمورد مسکن اثرگذار بوده است. به‌ترتیب مشخصه‌های ادراک محیطی «کارایی و عملکرد، زیبایی و نظم، حریمیت، انعطاف‌پذیری و تنوع‌پذیری، تمیزی و بهداشت» و مشخصه‌های فیزیکی «تعداد و اندازه کمد و انباری، نور، مساحت و تناسبات اتاق‌ها، پیکره‌بندی فضایی، آلودگی صوتی، مبلمان داخل اتاق و نحوه چینش آن‌ها، بافت و رنگ مصالح و متریا، دید و منظر پنجره‌ها و میزان اشراف به آن، شرایط تهویه، گرمایش و سرمایش، تعداد اتاق‌های خواب، فرم و هندسه، و عناصر سازه‌ای» از مهم‌ترین مؤلفه‌های طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی مبتنی بر دیدگاه‌های زنان جوان است. در نظرگیری فضای مناسب برای خواب، کار و تفریح، تأمین خلوت شخصی، توجه به سلايق فردی و حساسیت‌های فرهنگی در طراحی اتاق‌ها، از راهکارهای تطبیق مسکن با سبک زندگی این افراد است.</p>
<p>استناد به این مقاله: احسانی اسکونی، سیده فرشته و مهدی‌نژاد درزی، جمال‌الدین (۱۴۰۳). تدوین مدل مفهومی تبیین‌کننده کیفیت‌های طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی مرتبط با سبک زندگی زنان جوان ایرانی. زن در فرهنگ و هنر، ۱۶(۱)، ۸۵-۱۱۰. DOI: https://doi.org/10.22059/JWICA.2024.360335.1953</p>	<p>DOI: https://doi.org/10.22059/JWICA.2024.360335.1953</p>
<p>ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران</p>	<p>© نویسندگان</p>

* این مقاله حاصل کار پژوهشی رساله دکتری نگارنده اول، سیده فرشته احسانی اسکونی، به راهنمایی نگارنده دوم، آقای دکتر جمال‌الدین مهدی‌نژاد، در دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی است.

۱. مقدمه

برنامه‌ریزی برای ساختمان‌سازی باید از پایین به بالا و دنباله‌رو این اصل باشد: اول زندگی، سپس فضا و بعد از آن ساختمان‌ها (Gehl, 2013). مدنظر قراردادن سبک زندگی و فرهنگ در طراحی خانه و توجه به نیازها، ترجیحات و ایدئال‌های افراد اهمیت بسیاری دارد (Rapoport, 1998)؛ زیرا مستقیم بر کیفیت زندگی، عملکرد و رضایت ساکنان تأثیر می‌گذارد (Kwon & Kim, 2021). ایران معاصر دارای شرایط خاصی است که بر سبک زندگی افراد مؤثر است. با تحولات ناشی از فرایند مدرنیته، بسیاری از هنجارها و ارزش‌ها اهمیت خود را از دست داده‌اند (Hassani, 2004). فرایند جهانی‌شدن و حضور در فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، ارتباطی و اطلاعاتی به‌خصوص در میان جوانان موجب شده است سبک‌های زندگی جدیدی به‌وجود بیاید که تا حد زیادی تحت تأثیر تفکر فردگرایی و مصرف‌گرایی است. از سوی دیگر تغییر سلاقی و رواج مدگرایی نیز سبب شده تا الگوهای زیبایی‌شناسی نیز در ایران تغییر کند (Dariush et al., 2021). با وجود پیدایش مشخصه‌های جوامع در حال گذار در ایران (Brannan et al., 2013)، هنوز پایداری به بسیاری از اصول سنتی و مذهبی در جامعه دیده می‌شود (D'raven and Zaidi, 2014)؛ بنابراین نمی‌توان قاطعانه حیات تمدنی جامعه ایران را در دوره سنتی، مدرن یا پست‌مدرن قرار داد (Dariush et al., 2021)، اما در حال حاضر، معماری مسکن شهری چه در شکل بیرونی و چه در فضاهای داخلی به‌شدت تحت تأثیر پدیده مدرنیته قرار گرفته و منطبق با سبک زندگی وارداتی و مدرن و غالباً در فرم آپارتمانی ساخته می‌شود (Yazdanfar & Naserdoust, 2019).

۲. بیان مسئله

امروزه معمولاً در طراحی مسکن، نیازهای فضایی ساکنان که در ارتباط با خانواده و شیوه خاص زندگی آن‌ها تعریف شده، نادیده گرفته می‌شود؛ بنابراین در زمان حاضر میان آنچه خواسته مردم از فضای زندگی است و آنچه در عمل می‌پذیرند، تفاوت‌های واجد بحث و قابل‌سنجشی وجود دارد (Poordheghan et al., 2019; Yazdanfar & Naserdoust, 2019). برخلاف خانه‌های بومی و سنتی ایرانی (Mehri et al., 2021)، معماری مسکونی امروز غالباً تفاوت‌های جنسیتی و همچنین ارزش‌های متفاوت زنانه و سبک زندگی امروزی آن‌ها را در نظر نگرفته و با کالدهای نامنعطف و گاهی ناکارآمد، آن‌چنان که شایسته است به نیازها و ترجیحات زنان توجه نداشته است (Azad Armaki, 2013). در این پژوهش به دنبال بررسی نیازها و ترجیحات زنان به‌خصوص نسل جوان (۲۰ تا ۴۰ سال) در ارتباط با طراحی اتاق‌های واحد مسکونی هستیم. دلیل تمرکز بر گروه زنان، آسیب‌پذیری بیشتر در برابر شرایط نامطلوب مسکن است. امروزه زنان ایرانی با بازنمایی خودی خلق شده و فرامردن در قالب تلفیقی از ارزش‌های زنانه سنتی و مدرن، هویتی خودانتخابی را

برگزیده‌اند. آنان با حفظ مسئولیت‌های خانوادگی توانسته‌اند مسئولیت‌های اجتماعی مؤثری نیز در جامعه داشته باشند (Moeini et al., 2022) و در عرصه‌های شغلی و تحصیلی نیز حضور بیشتری داشته باشند (Habibpour & Babaei Hemati, 2014). زنان گروه سنی مدنظر، شرایط زندگی متنوعی دارند؛ برخی از آن‌ها ازدواج کرده‌اند و حتی دارای فرزند دارند و برخی دیگر مجردند و همچنان با خانواده پدری زندگی می‌کنند. گروه چهارمی نیز وجود دارند که تنهایی زندگی کردن را به صورت اجباری یا اختیاری گزینش کرده‌اند که این مورد به خصوص در تهران روندی روبه‌رشد را در سال‌های اخیر داشته است (Rahmat Abadi et al., 2019). این گروه سنی به لحاظ شغلی نیز شرایط متفاوتی دارند. باین حال کمتر مطالعه‌ای به صورت مستقل به نیازهای این گروه اجتماعی در ارتباط با مسکن آپارتمانی پرداخته است (Opit et al., 2020). سوالات این پژوهش عبارت‌اند از:

۱. با در نظرگیری عوامل رضایتمندی و ایدئال‌های زنان ۲۰ تا ۴۰ سال، اولویت‌های ترجیحی در طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی چیست؟
۲. مدل مفهومی تبیین‌کننده کیفیت‌های طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی مرتبط با سبک زندگی زنان جوان ایران چگونه است؟

۳. پیشینه پژوهش

سبک زندگی، طیف رفتاری‌ای است که اصلی انسجام‌بخشی بر آن حاکم است؛ عرصه‌ای از زندگی را تحت پوشش دارد و در میان گروهی از افراد جامعه قابل مشاهده است، اما الزاماً برای همگان قابل تشخیص نیست. وجوه سبک زندگی شامل وجه عینی و ذهنی است. وجه عینی ناظر بر واقعیات زندگی روزانه و وجه ترجیحی همان بعد ذهنی (انتظارات و خواسته‌ها و ترجیحات) فرد است (Alipour et al., 2020). براساس مدل پژوهش زارع و فلاح سبک زندگی متأثر از جنسیت، سن، وضعیت تأهل، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، وضعیت اشتغال و شرایط محل سکونت شکل می‌گیرد (Zare & Fallah, 2013)؛ بنابراین به‌طور کلی مؤلفه‌های سبک زندگی را به سه دسته مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌توان تقسیم کرد که بازتاب مفهومی آن در طراحی خانه مشهود است (Mehri et al., 2021; Ebrahimi et al., 2017).

سبک زندگی و رابطه آن با معماری مسکن، سوژه مطالعات متعددی بوده است؛ به‌طور مثال، نتایج پژوهشی در کره جنوبی، مؤید این موضوع است که این کشور در شرایط گذار از مدرنیته به سر می‌برد و سبک زندگی جدیدی در آن در حال ظهور است که در آن، خلاقیت بسیار اهمیت دارد؛ بنابراین با اهمیت یافتن توجه به ویژگی‌های فردی ساکنان و جذاب‌پنداشتن تنوع فرهنگی، رویکرد بین‌المللی معماری که بر عملکرد و کارایی ارجحیت می‌داد، دیگر پاسخگوی شرایط نیست و طراحی باید به‌طور ویژه براساس خواسته‌ها و نیازهای ساکنان صورت گیرد (Kwon & Kim, 2019). در پژوهش کیفی تاریخی که به بررسی اثرات تغییرات سبک زندگی و ارزش‌های فرزندپروری در

موقعیت‌یابی اتاق‌های مستر و میزان اهمیت آن‌ها برای خانواده‌های آمریکایی پرداخت، مشخص شد در حال حاضر، اتاق‌های مستر، ایدئال خانواده‌های آمریکایی‌اند؛ چرا که با نگرش فردگرایی و اعتقادات آن‌ها در مورد حرمت روابط زناشویی و همچنین انتظارات آن‌ها در مورد لزوم مستقل شدن هرچه سریع‌تر فرزندان همسو هستند. آن‌ها به خانه‌های دارای اتاق‌های مستر بزرگ که در دورترین نقطه خانه و حتی در صورت امکان در طبقه دیگری قرار دارند، تمایل بیشتری نشان می‌دهند (Vollmer et al., 2005). در قرن نوزده و بیست در آمریکا، اتاق والدین در کمترین فاصله ممکن از بقیه اتاق خواب‌ها تعبیه می‌شد تا والدین به بچه‌ها نزدیک‌تر باشند. این جانمایی با دیدگاهی که ازدواج را یک زندگی مشترک با تمرکز بر تربیت فرزندان می‌داند، تطبیق داشت. در میانه قرن بیست، اتاق‌های مستر بزرگ‌تر شدند و اهمیت بیشتری پیدا کردند. این با تفکر مدرن از ازدواج که بر مصونیت از هرگونه استرس‌های زندگی حتی منشعب از خانواده و حفظ حریم خصوصی تأکید دارد، همسو است (Moroney, 2016).

طبق پژوهشی در ترکیه، افراد مجرد جوان‌تر و به‌خصوص مردان، به زندگی در میکروآپارتمان‌ها تمایل نشان داده‌اند. همچنین نمونه‌های دوبلکس به دلیل تفکیک بیشتر اتاق خواب از سایر فضاها و رعایت اصول محرمانه، بیشتر انتخاب شده است (Soub & Memikoglu, 2020). در پژوهشی در چین، هفت پلان با مساحت یکسان و طرح متفاوت توسط گروهی از ساکنان اولویت‌بندی شد. نتایج نشان داد افراد به‌خصوص جوانان در خانه‌های کوچک، به فضاهای شخصی بزرگ‌تر و اتاق‌های بیشتر تمایل دارند. برای این گروه سنی، خوشایندی و زیبایی بیشتر از کارایی آن اهمیت داشت (Sima, 2015). در پژوهش مشابه دیگری که علاوه بر پرسشنامه از تحلیل‌های نحو فضایی استفاده شده بود، این نتیجه به دست آمد که در خانه‌های کوچک، مشخصه‌های محرمانه، نور جنوبی، کم‌د و انباری، و تعداد اتاق‌ها، مهم‌ترین مشخصه‌های طراحی واحدهای مسکونی هستند که به همراه متغیرهای عملکرد و کارایی، روابط فضایی و راحتی و آسایش می‌توانند انعکاس جامعی از تأثیر سبک زندگی افراد در انتخاب پلان‌ها ارائه دهند. براساس این پژوهش، دو مشخصه نور جنوبی و تعداد اتاق‌ها برای زوج‌های جوان، اهمیت بیشتری داشته است و وجود اتاق مطالعه و کار حتی در خانه‌های کوچک نیز ضروری برشمرده شده است. وجود انباری نیز اگرچه کمک‌کننده است، اما ضروری نیست (Gao et al., 2013). براساس نتایج یک نظرسنجی از زنانی که به‌تازگی زایمان کرده بودند، اتاق‌های مربع یا مستطیلی با پنجره‌های بزرگ و دارای رنگ‌های روشن ارجحیت بیشتری داشته‌اند (Sari & Hidayat, 2022). پیمایش دیگری مبتنی بر پرسشنامه و بررسی‌های میدانی نشان داد ویژگی‌هایی همچون تناسب طراحی اتاق با فعالیت‌های انجام‌شده در آن، اندازه اتاق، کامل بودن تجهیزات، دید و منظر پنجره‌ها و دسترسی، مهم‌ترین مشخصه‌های یک اتاق ایدئال هستند (Harisiantanti, 2023). براساس منابع مطالعاتی، به نظر می‌رسد خانه‌های یک‌خوابه، پاسخگوی

سبک زندگی معاصر نیست و باید اتاقی کوچک‌تر برای مطالعه و ورزش در نظر گرفته شود (Zhou, 2007). همچنین از آنجا که افراد، فعالیت‌های فردی متفاوتی در اوقات فراغت دارند، بهتر است اتاق‌های شخصی، بزرگ‌تر طراحی شوند (Li & Zheng, 2011; Lu et al., 2013).

در پژوهش‌های ایرانی بیشتر بر تأثیرات مدرنیته و فردگرایی بر معماری پرداخته شده است؛ برای مثال، تخصیص فضای خصوصی به هریک از افراد خانواده، عدم تمایل افراد خانواده به دیدن و دیده شدن توسط دیگر اعضا، اهمیت یافتن حریم خصوصی، کم شدن مساحت خانه‌ها، تنوع یافتن سبک‌های دکوراسیون در مسکن امروزی (Hosseini et al., 2016) و همچنین انتقال فعالیت‌های اجتماعی از داخل خانه به فضای خارج از آن (Dadashi et al., 2021) و وجود فضاهایی مانند اتاق کار، اتاق مطالعه و اتاق مهمان در لایه‌های عمیق‌تر خانه (Sheikhakbari et al., 2022) را از تأثیرات این تغییرات می‌دانند. با اینکه پژوهش نظام‌مندی که به‌طور ویژه به نیازها و خواسته‌های زنان جوان ایرانی در مورد طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی پرداخته شده باشد، پیدا نشد، به نظر می‌رسد در این پژوهش‌ها، خانه‌های امروزی به دلیل رهاشدگی فضاها بدون مفاصل ارتباطی، عدم تفکیک بخش‌های با عملکردهای مختلف از هم و عدم رعایت حریم هر بخش و در نتیجه امکان مزاحمت فعالیت‌ها برای همدیگر مورد نقد قرار گرفته‌اند (Yazdanfar & Naserdoust, 2019).

۴. روش‌شناسی پژوهش

مطالعه حاضر مردم‌نگارانه و با رویکرد اکتشافی است. روش تحقیق، کیفی است و اطلاعات مورد نیاز با تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به همراه مشاهده و برداشت‌های خود نگارنده از مشخصه‌های فضایی و فعالیت‌های افراد در اتاق‌ها، جمع‌آوری شده است. در بخش تحلیل نیز با ارجاعاتی به پیشینه، اعتبار یافته‌ها بررسی شده است (Creswell & Poth, 2016). به‌منظور بهره‌گیری از آرا و نظرات متنوع و به هدف بارش فکری، بیست زن ۲۰ تا ۴۰ ساله از محله‌ها و طبقات مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی استان تهران به‌صورت هدفمند و با حداکثر تنوع در مشخصه‌های فردی و ویژگی‌های محل سکونت، انتخاب شدند. در این پژوهش، نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. طی مصاحبه، با در نظرگیری دو بعد عینی و ذهنی سبک زندگی، ابتدا با تکیه بر تجربه زیستی افراد، سؤالاتی در مورد وضعیت فعلی اتاق‌های خانه آن‌ها و ویژگی‌های مثبت و منفی این فضاها پرسیده شد تا عوامل رضایتمندی یا نارضایتی آن‌ها شناسایی شود. سپس از این افراد خواسته شد بدون در نظرگیری خانه خود و به‌صورت کلی، ویژگی‌های یک اتاق ایدئال را توصیف کنند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، مصاحبه‌ها در نرم‌افزار مکس کیو دی ای^۱ با توجه به مفهوم گزاره‌ها و در هماهنگی با کلیدواژه‌های حاصل از پیشینه

1. Max QDA

تحقیق، در دو دسته «ادراک محیطی» و «مشخصه‌های فیزیکی» کدگذاری شد. شایان ذکر است برای انتقال صحیح احساس افراد در مورد فضاهای خانه خود، در متن مصاحبه‌ها، لحن محاوره‌ای افراد عیناً و بدون تغییر آورده شده است. برای بررسی خانه‌های افراد، از دیاگرام‌های مختلفی استفاده شد که یکی از آن‌ها نقشه‌های عمق فضایی^۱ است. در این دیاگرام، هر واحد مسکونی، مجموعه‌ای از فضاها در نظر گرفته می‌شود که با درها یا آستانه‌ها به هم وصل هستند. تعداد لایه‌های بین دو نقطه ورودی و اتاق‌ها نشان می‌دهد چه تعداد فضا را باید در کوتاه‌ترین مسیر بین آن دو نقطه باید طی کرد.

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان و خانه‌های آن‌ها

بر اساس آمار توصیفی، ۷۵ درصد از زنان مصاحبه‌شونده، متأهل و ۲۵ درصد مجردند. ۲۰ درصد این افراد، خانه‌دارند، ۱۵ درصد دورکار هستند یا شغل خانگی دارند و ۶۵ درصد باقی‌مانده نیز شاغل (بیرون از محیط خانه) هستند. در جدول ۱، مشخصات این افراد قید شده است. عمر ساختمان مسکونی که بانوان مورد پژوهش در آن زندگی می‌کنند، یک تا نهایتاً ۳۰ سال است. در نتیجه در دسته ساخت‌وسازهای معاصر قرار دارند. مساحت خانه‌های مورد بررسی، از ۶۰ مترمربع تا ۱۵۰ مترمربع را شامل می‌شود.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان و خانه‌های آن‌ها

شناسه	نام	تحصیلات	شغل	وضعیت تاهل	مالکیت	نوع ساختمان مسکونی	مساحت (مترمربع)
N1	نیلوفر	دکتری	مدرس دانشگاه	متاهل با یک فرزند	مالک	آپارتمانی چهارطبقه	۱۱۰
N2	مونا	دکتری	مدرس دانشگاه	متاهل با دو فرزند	مالک	آپارتمانی شش طبقه	۱۵۰
N3	الهام	کارشناسی ارشد	کارمند	مجرد (زندگی در خانه پدری)	مالک	برج پانزده طبقه	۱۴۲
N4	مانده	داروسازی	داروساز	متاهل بدون فرزند	مالک	آپارتمانی چهارطبقه	۱۲۰
N5	فاطمه	کارشناسی	خانه‌دار	متاهل با یک فرزند	مالک	آپارتمانی چهارطبقه	۱۳۳
N6	گلناز	دکتری	مهندس	مجرد (زندگی در خانه پدری)	مالک	برج دوازده طبقه	۱۲۷
N7	سارا	دکتری	مدرس دانشگاه	متاهل بدون فرزند	مالک	آپارتمانی پنج طبقه	۸۰
N8	فرزانه	دکتری	مهندس	مجرد (زندگی در خانه پدری)	مالک	مجتمع مسکونی هفت طبقه	۱۰۰
N9	زهره	دیپلم	خانه‌دار	متاهل با یک فرزند	مستأجر	آپارتمانی پنج طبقه	۸۵
N10	مه‌دیس	کارشناسی ارشد	دبیر	متاهل بدون فرزند	مستأجر	آپارتمانی سه طبقه	۹۰
N11	پگاه	دکتری	مدرس دانشگاه	متاهل بدون فرزند	مالک	آپارتمانی شش طبقه	۹۵
N12	شایسته	دکتری	مهندس	مجرد (تنها)	مالک	مجتمع مسکونی پنج طبقه	۷۵
N13	شفق	کارشناسی ارشد	مهندس	متاهل بدون فرزند	مستأجر	آپارتمانی چهارطبقه	۱۲۵
N14	مهتا	کارشناسی	خانه‌دار	متاهل بدون فرزند	مستأجر	برج ده طبقه	۱۰۸
N15	زهره	دیپلم	حسابدار	متاهل بدون فرزند	مستأجر	آپارتمانی چهارطبقه	۸۵
N16	مهتاب	کارشناسی ارشد	شغل خانگی	متاهل با یک فرزند	مستأجر	مجتمع مسکونی پنج طبقه	۷۸

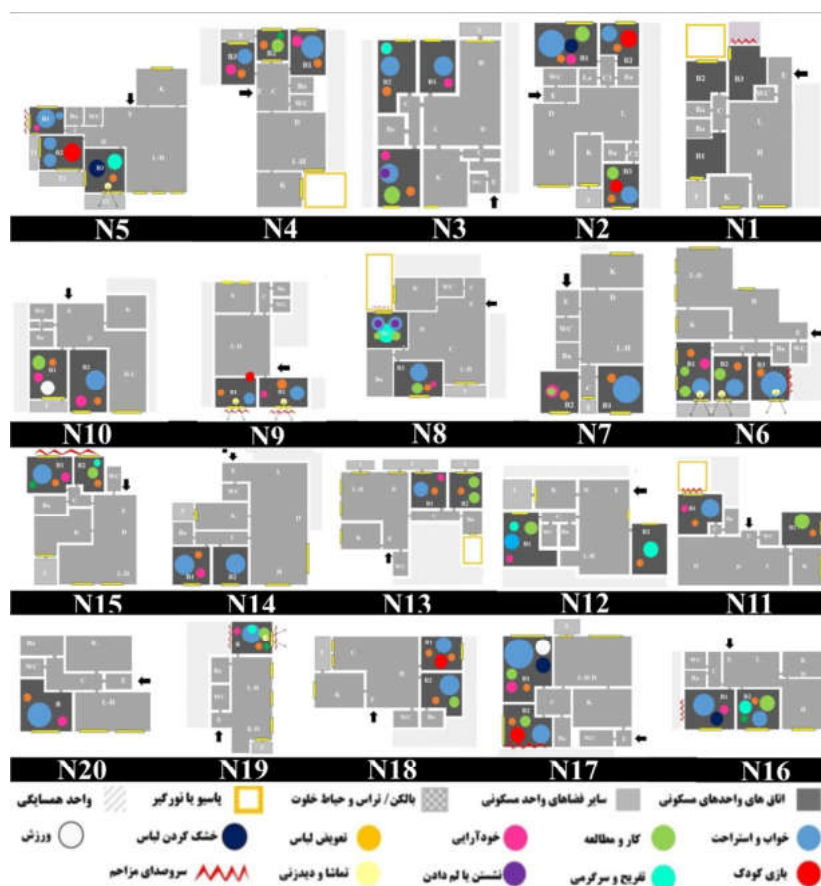
1. Depth Map

شناسه	نام	تحصیلات	شغل	وضعیت تأهل	مالکیت	نوع ساختمان مسکونی	مساحت (مترمربع)
N17	اشرف	دکترا	مدرس دانشگاه	متأهل با یک فرزند	مالک	آپارتمانی چهارطبقه	۸۰
N18	مینا	دیپلم	منشی	متأهل بدون فرزند	مستأجر	مجتمع مسکونی پنج طبقه	۸۰
N19	هانیه	دکتری	طراح	مجرد (تنها)	مالک	آپارتمانی چهار طبقه	۶۰
N20	هدی	کارشناسی ارشد	خانه‌دار	متأهل بدون فرزند	مستأجر	آپارتمانی سه طبقه	۶۰

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۵-۲. یافته‌های حاصل از مشاهدات

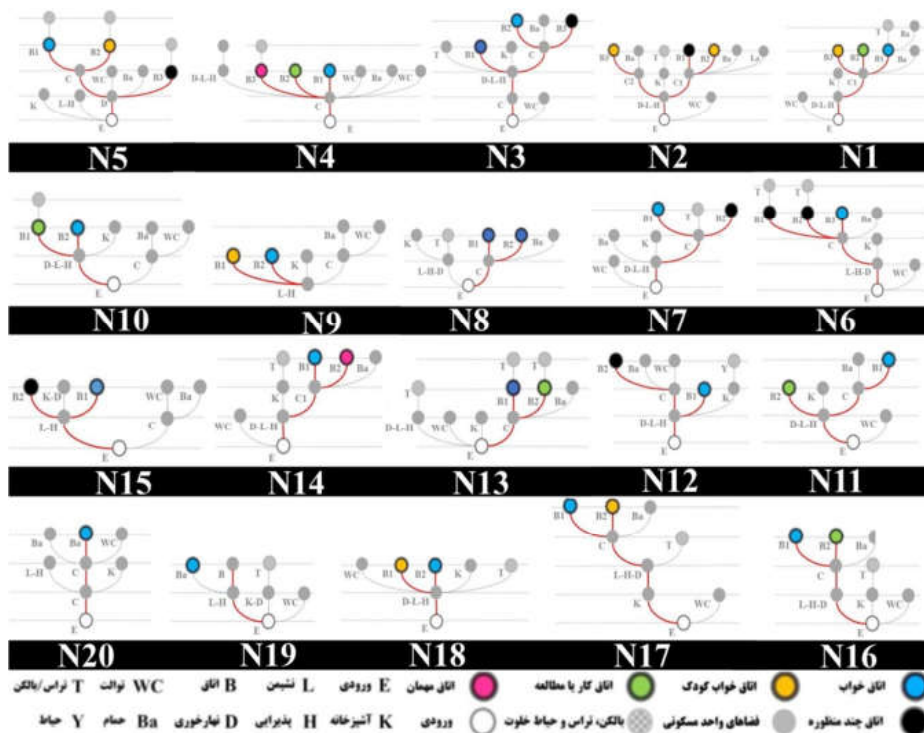
در دیگرام مستخرج از برداشت‌های میدانی و مشاهدات پژوهشگران از خانه‌های افراد، نحوه قرارگیری فضاها در کنار هم، تعداد اتاق‌ها، جهت کشیدگی واحد مسکونی و اتاق‌ها، نسبت بزرگی اتاق‌ها به کل واحد مسکونی، جهت نورگیری فضاها، اندازه نسبی بازشوها، ویژگی‌هایی مانند دید و منظر مناسب یا آلودگی صوتی، سلسله‌مراتب رسیدن به هریک از اتاق‌ها، عملکرد اتاق‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده در هریک از آن‌ها منعکس شده است (نمودار ۱). فعالیت‌های مشاهده‌شده در اتاق‌ها عبارت‌اند از: خواب و استراحت، کار و مطالعه، تفریح و سرگرمی همچون نقاشی، کتاب‌خواندن، فیلم‌دیدن، خیاطی، مجسمه‌سازی، خطاطی، سفالگری، ورزش، نشستن و لم‌دادن، تماشای منظره بیرون، تعویض و خشک کردن لباس.

نمودار ۱. دیاگرام فضا محور و رفتار محور از خانه افراد مورد مصاحبه

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

براساس نمودار ۲، در تمامی موارد، اتاق خواب‌ها در آخرین لایه یا لایه یکی مانده به آخر قرار دارند که در این صورت در رده عمیق‌تر، فضای تراس/بالکن، حیاط یا حمام‌های اتاق مستر قرار داشته‌اند. برای دسترسی به اتاق‌ها در واحدهای مسکونی، از سه تا پنج لایه باید رد شد. در چهار مورد، سلسله مراتب دسترسی به هریک از اتاق‌ها با یکدیگر تفاوت دارد.

نمودار ۲. دیاگرام تحلیلی براساس چیدمان فضایی برای ۲۰ خانه مورد بررسی
 منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۳-۵. یافته‌های حاصل از کدگذاری مصاحبه‌ها

به‌طور کلی کدهای ادراک محیطی حاصل از مصاحبه‌ها عبارت‌اند از: کارایی و عملکرد، زیبایی و نظم، محرمیت (حریم و خلوت شخصی)، تمیزی و بهداشت، و انعطاف‌پذیری و تنوع‌پذیری (جدول ۲).

جدول ۲. یافته‌های حاصل از کدگذاری مصاحبه‌ها؛ خروجی نرم‌افزار مکس کیو دی ای

میزان تحصیلات	وضعیت تاهل						مجرد (تنها)	مجرد (خانه پدری)		
	فوق‌دیپلم	دیپلم	کارشناسی	ارشد	دکتر	متاهل با دو فرزند				متاهل با یک فرزند
۰	۰	۵	۱۱	۱۳	۲	۵	۱۱	۱	۰	محرمیت (حریم و خلوت)
۱	۵	۱۴	۱۷	۱۶	۱	۱۳	۲۴	۳	۱	کارایی و عملکرد
۰	۲	۵	۲	۹	۰	۴	۱۰	۰	۱	انعطاف‌پذیری
۲	۶	۵	۱۲	۱۱	۰	۷	۱۷	۲	۲	زیبایی و نظم
۰	۱	۱	۳	۱	۰	۱	۱	۰	۰	تمیزی و بهداشت

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

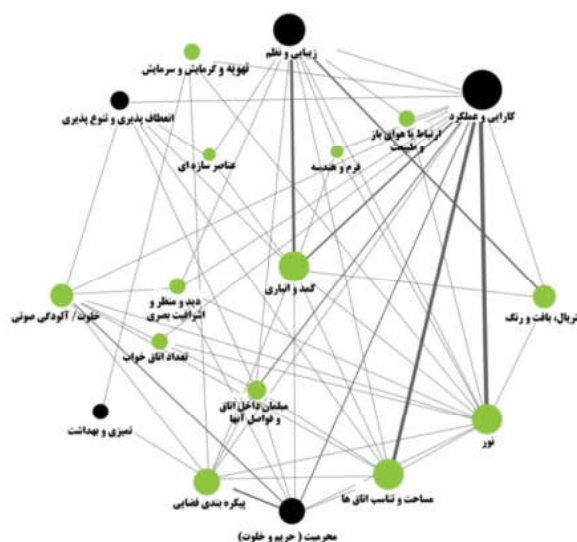
جدول ۳ نشان می‌دهد به‌طور کلی داشتن کمد و انباری (فراوانی ۱۱۱)، نورگیر بودن (فراوانی ۱۰۵)، مساحت و تناسب اتاق‌ها (فراوانی ۹۹)، پرتکرارترین مشخصه‌های فیزیکی واحدهای مسکونی در صحبت‌های بانوان بوده‌اند.

جدول ۳. مشخصه‌های فیزیکی پرتکرار در مصاحبه؛ خروجی نرم‌افزار مکس کیو دی ای

مشخصه‌های فیزیکی	نوع ساختمان مسکونی			تعداد اتاق خواب			مساحت واحد مسکونی			مجموع
	بلندمرتبه	میان مرتبه	کوتاه مرتبه	سه خوابه	دو خوابه	یک خوابه	100<A<150	50<A<100	A<50	
فرم و هندسه	۱	۱	۰	۰	۲	۰	۱	۱	۰	۶
تعداد اتاق	۰	۲	۱	۰	۲	۱	۰	۳	۰	۹
تهویه، گرمایش و سرمایش	۰	۲	۴	۲	۳	۱	۱	۵	۰	۱۸
مساحت و تناسب اتاق‌ها	۶	۱۲	۱۵	۶	۲۲	۵	۱۱	۱۹	۳	۹۹
عناصر سازه‌ای	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۶
پیکره‌بندی فضایی	۱	۱۰	۸	۶	۱۱	۲	۶	۱۳	۰	۵۷
مبلمان داخل اتاق و فواصل آن‌ها	۱	۵	۶	۴	۶	۲	۵	۶	۱	۳۶
ارتباط با هوای باز و طبیعت	۰	۱	۵	۴	۱	۱	۴	۱	۱	۱۸
خلوت/ آلودگی صوتی	۰	۶	۶	۴	۶	۲	۴	۷	۱	۳۶
متریال، بافت و رنگ	۰	۶	۵	۱	۹	۱	۲	۸	۱	۳۳
کمد و انباری	۵	۱۶	۱۶	۶	۲۳	۸	۱۱	۲۲	۴	۱۱۱
دید و منظر و اشرافیت بصری	۴	۳	۲	۵	۴	۰	۶	۳	۰	۲۷
نور	۵	۱۴	۱۶	۱۱	۲۰	۴	۱۴	۲۰	۱	۱۰۵

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

در نمودار ۳ که براساس همپوشانی کدهای فیزیکی و ادراک محیطی، در مصاحبه‌ها ایجاد شده است، مشخصه‌های ادراک محیطی واحد مسکونی بارنگ مشکی و مشخصه‌های فیزیکی واحد مسکونی با رنگ سبز مشخص شده‌اند. ضخامت خط واسط بین این مشخصه‌ها، نشان‌دهنده میزان رابطه بین آن دو مشخصه است. بزرگی و کوچکی دایره‌ها میزان تکرار آن مشخصه را در مصاحبه‌ها نشان می‌دهد.

نمودار ۳. مدل تبیین کننده ارتباط بین مشخصه‌های ادراک محیطی و مشخصه‌های کالبدی/فیزیکی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی؛ خروجی نرم‌افزار مکس کیو دی ای
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۶. مقایسه تطبیقی مصاحبه‌ها و مشاهدات

۶-۱. کارایی و عملکرد

در بیشتر خانه‌های مورد بررسی، برای زن و شوهر یک اتاق خواب (سه مورد به صورت مستر و چهارده مورد غیرمستر) و در صورت نبود محدودیت‌های فضایی، برای هریک از فرزندان نیز حتی اگر در سنین پایین و نابالغ بوده‌اند، اتاق جداگانه‌ای لحاظ شده است (شش مورد). در شش مورد، اتاق مخصوص کار و مطالعه، در هفت مورد، اتاق‌های چندمنظوره (خواب و کار، مهمان و کار) و تنها در سه مورد، اتاق مخصوص مهمان در نظر گرفته شده است. در صورتی که مساحت خانه اجازه دهد، فضای خواب و کار کاملاً از هم تفکیک شده است، اما در واحدهای کوچک‌تر نه تنها این تفکیک دیده نمی‌شود، بلکه گاهی حتی مبلمان ثابت و مناسبی برای این فعالیت‌ها وجود ندارد (تصویر ۱).

الهام: «به نظر من الان یه فضا و حریم خصوصی برای افراد که بتونن کار کنن هم مهمه. بین همسایه‌ها هم که ما بارها رفتیم و بازسازی‌هاشون رو دیدیم، دقیقاً یه اتاق رو به اتاق کار تبدیل کرده بودن.»

شفق: «بعد از کرونا خیلی‌ها دور کار شدن. یه بخشی از کار من هم به صورت دورکاری بود. در نتیجه فضای مجزایی لازم بود که وسایل کارمو بچینم و توی یه فضای تفکیک‌شده‌ای بتونم کار کنم. به همین دلیل هم موقع انتخاب خونه، دوخوابه رو ترجیح دادیم و یکی از اتاق‌ها رو به

اتاق کار تبدیل کردیم.»

اشرف: «وقتی آدم بچه‌دار می‌شه، دوست داره شغل خونگی داشته باشه؛ چون هم می‌تونه شغلش رو داشته باشه هم به خونه برسه. خانم‌های شاغل به اتاق مخصوص کار نیاز دارن. تعداد اتاق‌های خونه‌های فعلی خیلی کمه.»

تصویر ۱. فضای کار (در برخی موارد اتاق کار) در خانه مصاحبه‌شوندگان
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

اندازه کوچک اتاق‌ها، عدم تناسب اندازه با عملکرد اتاق و نبود فضای گردش کافی بین مبلمان، از مهم‌ترین عوامل نارضایتی از اتاق‌ها است. از سوی دیگر، در برخی موارد، ابعاد کوچک اتاق‌ها سبب شده است که فاصله تخت خواب با پنجره، در کمترین حد باشد که در صورت اشراف از محیط بیرون، دیده‌شدن سایه افراد از پشت پنجره و انتقال سروصدا، ساکنان معذب می‌شوند و در اکثر موارد، پنجره‌ها را می‌بندند و پرده‌ها را باز می‌گذارند.

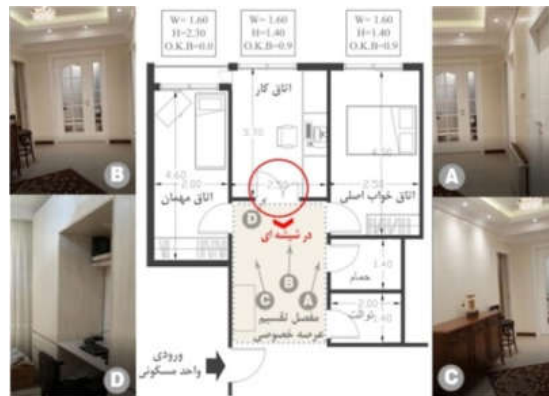
فاطمه: «الان وضعیت من این‌طوره که تو اتاق خوابم باید سرویس تخت دونفره باشه و تخت بچه‌م هم کنارم باشه، ولی نمی‌تونم این کار رو بکنم. فضا خیلی تنگ و باریک می‌شه و کاملاً وسیله‌هام به هم می‌چسبه. من مجبور شدم تخت بچه و وسایلم رو کلاً تو یه اتاق دیگه بذارم. به خاطر اینکه شب‌ها کنار بچه‌م نیستم، بعضی وقت‌ها استرس می‌گیرم و بعضی وقت‌ها هم مجبور می‌شم هم خودم هم بچه‌م تو نشیمن و پذیرایی روی زمین بخوابیم تا کنار هم باشیم» (تصویر ۲).

تصویر ۲. پنجره‌های بزرگ در سه طرف اتاق و فاصله کم تخت‌خواب از آن‌ها در خانه فاطمه (N5)
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

یکی از مهم‌ترین پارامترها در کارایی و قابلیت استفاده از یک اتاق، وجود پنجره و میزان نور طبیعی است. در خانه‌های مورد بررسی، اتاق‌ها معمولاً نور شمالی یا جنوبی دریافت می‌کنند. تنها در یک مورد، نور شرقی و در دو مورد، نور غربی دریافت می‌شود. یک مورد نیز کلاً پنجره‌ای نداشته است. در دو خانه، اتاق‌ها بیش از یک جبهه نورگیری دارند. در سه مورد، نورگیری اتاق از پاسیو است (نمودار ۱). در بیشتر نمونه‌ها، ابعاد و تعداد پنجره‌ها برای ورود نور به فضا کافی است، اما به دلیل اشرافیت، ساکنان مجبورند از پرده‌های ضخیم استفاده کنند.

مائده: «ما یه حال خصوصی داریم که البته نمی‌شه اونجا مبلمان چید. در این سه تا اتاق و سرویس‌ها به این فضا باز می‌شه. اینجا نورگیر نبود. ما در اتاق کار رو بزرگ‌تر، دولنگه و ترکیب شیشه مات و چوب کردیم. این باعث شد هم فضای تقسیم نور بگیره، هم شیک‌تر و قشنگ‌تر بشه، هم اینکه موقع کار کردن حس نمی‌کنی تو یه فضای بسته و خفه قرار گرفتی. می‌توننی از اتفاقاتی که تو خونه داره پیش می‌آد باخبر بشی» (تصویر ۳).

تصویر ۳. استفاده از جداره شفاف در اتاق کار برای روشنایی فضای تقسیم عرصه خصوصی خانه مائده (N4) و ارتباط بصری این فضا با سایر فضاهای خانه
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۶-۲. زیبایی و نظم

در بیشتر اتاق‌ها، نمونه‌هایی از شخصی‌سازی و تلاش برای نشان دادن هویت دیده می‌شود. افراد در این فضاها روحیه آزادانه‌تری در انتخاب رنگ، متریا، دکور و تزئینات و فرم مبلمان دارند. البته برای مستأجران، محدودیت‌هایی وجود دارد. طبق مشاهدات، افراد آیتم‌های خصوصی و شخصی همچون قاب عکس‌ها را بیشتر در اتاق خواب‌های خود استفاده می‌کنند تا فضاهای عمومی‌تر خانه مانند پذیرایی. در اتاق‌های کودک، رنگ‌ها و موتیف‌های تزئینی برحسب جنسیت کودک و گروه سنی او با یکدیگر متفاوت است، اما به‌طور کلی از رنگ‌های شادتر و خالص‌تر برای آن‌ها استفاده شده است (تصویر ۴).

زهره: «اتاق خوابم ابعادش خوبه، ولی کاغذدیواریش رو دوست ندارم؛ چون مستأجرم و از روز اول این دیوار این‌طوری بود؛ یعنی طرحش به انتخاب من نبوده. من دوست داشتم طرح ساده‌تر و شیک‌تری داشته باشه، ولی الان گل‌های بزرگش یه کم زنده‌ست و با دکوری که چیدم، خیلی همخونی نداره.»

تصویر ۴. اتاق کودک در خانه مصاحبه‌شوندگان
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

در مصاحبه‌ها، بیشتر مشارکت‌کنندگان به اهمیت وجود کمدهای جادار و با ابعاد مناسب در اتاق خواب‌ها اشاره کردند. کمدهای دیواری یکپارچه و با رنگ‌های هماهنگ برای آن‌ها مطلوب‌تر از کمدهای آماده است؛ چرا که هم با توجه به شکل و ابعاد اتاق، بیشترین استفاده از فضا را می‌برد و هم احتمالاً با سلیقه خودشان طراحی می‌شود. ذکر این نکته نیز حائز اهمیت است که در بسیاری از موارد، تعداد کمدهایی که در طرح اولیه اتاق‌ها وجود داشته، از نظر ساکنان، ناکافی بوده و کمدهایی را به فضا اضافه کرده بودند که از نظر طرح و رنگ، همخوانی لازم را با طرح اتاق نداشت و این خود چهره آشفته‌ای به اتاق‌ها داده بود. علاوه بر عناصر الحاقی به اتاق، پنجره‌ها و بالکن نیز به سبب نوع دید و منظره که به محیط بیرون ایجاد می‌کنند، در زیبایی فضا مؤثر بودند.

۳-۶. حریمیت (حریم و خلوت)

براساس نمودار ۱، تنها در سه مورد، دسترسی یک اتاق از بقیه اتاق‌ها کاملاً مجزا است. در سایر موارد، اتاق‌ها یا کاملاً به یکدیگر چسبیده‌اند یا دسترسی به آن‌ها از یک مفصل مشترک صورت می‌گیرد. در شش مورد، دسترسی به اتاق‌ها بلافاصله از نشیمن یا پذیرایی و بدون مفصل میانی صورت می‌گیرد؛ بنابراین می‌توان گفت در بیشتر نمونه‌های مورد بررسی، اصول حریمیت و سلسله‌مراتب فضایی برای رسیدن به اتاق‌ها در طراحی خانه‌ها رعایت شده است (تصویر ۵).

تصویر ۵. تداخل حریم در ورودی و در اتاق خواب اصلی (N9) و رعایت سلسله‌مراتب از ورودی تا اتاق‌ها (N16)

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

اتاق‌های مستر (دارای حمام خصوصی)، پارادوکسی را به لحاظ حریمیت درست می‌کنند. نیلوفر: «مشکلی که با اتاق مسترمون دارم اینه که توالت فرنگی تو حمام این اتاق قرار داره و اگه مهمونی داشته باشم که مجبور باشه از این توالت استفاده کنه، باید وارد حریم خصوصی من بشه که این برام اذیت‌کننده‌ست، ولی در سایر مواقع، این اتاق فضای دنجی رو برام ایجاد می‌کنه.»

مشارکت‌کنندگان به لزوم وجود یک فضای خلوت اختصاصی اشاره کردند که در آن فرد برای مدتی کاملاً از محیط اطراف جدا شود و بتواند بدون هیچ‌گونه مزاحمتی از سوی بقیه،

آرامش و خلوت شخصی را تجربه کند. در نمونه‌های مورد بررسی نیز اگر خانه یک‌خوابه است و تعداد ساکنان بیش از یک نفر است، افراد تلاش کرده‌اند بخشی از این اتاق را با به‌نمایش گذاشتن وسایل و تجهیزات خود، شخصی‌سازی کنند و به‌نوعی قلمرو خود را در خانه تعریف کرده‌اند. در صورتی که این اتاق به لحاظ بصری و فضایی، شلوغ و فاقد فضای حداقلی باشد، در رفتارهای ساکنان نیز تفاوت‌هایی ایجاد می‌شود؛ از جمله اینکه به‌جای سپری کردن اوقات خود در این فضای خصوصی، به‌دلیل نبود یک فضای شخصی و تداخل حضور افراد در اتاق، سعی می‌شود از پذیرایی و نشیمن استفاده بیشتری کنند یا زمان بیشتری را در بیرون از خانه سپری کنند. از سوی دیگر در برخی از نمونه‌ها که این فضا با مناسبات ذکر شده و با سلیقه شخصی طراحی شده، حضور فرد نیز در آن پررنگ‌تر است. گاهی این گوشه دنج و کنج خلوت در گوشه‌ای از تراس یا بالکن همراه با عناصر طبیعی و نورپردازی خاص دیده می‌شود.

هدی: «با اینکه خونه‌ها کوچیک‌تر شدن، حتماً باید بیشتر از دو اتاق داشته باشن. این حتی برای اول ازدواج هم ضروریه؛ چون شاید تو بعضی وقت‌ها نیاز به خلوت داشته باشی و خودت متوجه می‌شی که به لحاظ روانی توی خونه یک‌خوابه چقدر اذیت می‌شی. وقتی خونه کوچیک می‌شه، خیلی تو دل همدیگه‌ایم و این به لحاظ روانی خیلی مشکله و آسیب می‌زنه.»

مونا: «دل‌م می‌خواست یه فضای خلوتی که دنج و صمیمی باشه، گوشه‌ای از خونه داشته‌م. یه وقت‌هایی از دست بچه‌ها به این فضا پناه می‌بردم و راحت بودم و کسی کاری بهم نداشت.»

در برخی از نمونه‌ها به‌دلیل عدم رعایت حریم‌های صوتی، سروصدای مزاحم چه از محیط بیرون چه از جداره‌های مشترک، در عملکرد اتاق‌ها اختلال ایجاد کرده است.

مهتاب: «اتاق خواب همسایه با اتاق خواب پسر دیوار مشترک داره و متأسفانه دیوارها صداها رو منتقل می‌کنه. من نمی‌تونم به همسایه بگم سکوت رو رعایت کن. مجبورم بچه خودمو بیارم اینور. حالا اگه اون دیوار مشترک آشپزخونه یا پذیرایی باشه اشکال نداره، ولی درمورد دیوار مشترک بین اتاق خواب‌ها، خیلی این قضیه مهمه. حتماً باید عایق صدا باشه.»

فاطمه: «در و پنجره خونه ما عایق نداره و این باعث می‌شه آلودگی صوتی و گردوخاک داشته باشیم. روبه‌روی یکی از اتاق خواب‌ها مون پارکه. در کل خیلی پرتردد نیست، ولی پنج صبح سروصدای نیروهای شهرداری که مثلاً می‌خوان درخت‌ها رو هرس کنن یا تمیزکاری کنن یا رنگ کنن و خدمات پارک رو انجام بدن، منو از خواب می‌پروونه یا مثلاً چهارشنبه‌سوری‌ها یا غروب‌های بهار و تابستون یه عالمه آدم میان پارک و بچه‌ها سروصدا و بازی می‌کنن.»

۶-۴. انعطاف‌پذیری و تنوع‌پذیری

در بیشتر نمونه‌های مورد بررسی، حداقل در یکی از اتاق خواب‌ها تخت خواب‌های ثابتی وجود دارد و کمتر از تشک و ملحفه روی زمین برای خواب استفاده می‌شود، مگر برای میزبانی از مهمان

شب‌خواب. این تخت‌خواب‌ها بخش زیادی از اتاق را اشغال کرده‌اند. در چند مورد هم به دلیل محدودیت فضا، از کاناپه تخت‌خواب‌شو یا تخت‌خواب کم‌جا استفاده شده است تا در طول روز با جمع کردن تخت، مساحت بیشتری از فضا آزاد باشد (تصویر ۶).

تصویر ۶. استفاده از میلمان چندعملکردی در خانه فرزانه (N8)

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۶-۵. تمیزی و بهداشت

یکی از مسائلی که در اتاق‌های مستر مشاهده می‌شود، انتقال نم و رطوبت، مشکلات تهویه، بو و سروصدای آب است که در برخی موارد موجب نارضایتی افراد شده است. گاهی نیز اثرات نم و خرابی روی دیوارهای مشترک اتاق و حمام دیده می‌شود.

فرزانه: «دوست ندارم تو اتاق خواب، سرویس بهداشتی یا حمام باشه، من از این موضوع اصلاً چندش می‌شه، حس خیلی بدی بهم می‌ده. سرویس بهداشتی به خاطر تهویه و بو نباید تو اتاق باشه. حمام رو هم بیشتر به خاطر رطوبتش موافق نیستم.»

تأمین شرایط آسایش محیطی برای اتاق‌ها بسیار مهم است و موجب بهبود عملکرد آن‌ها می‌شود؛ بنابراین ضمن توجه به محل قرارگیری و اندازه پنجره‌ها باید از تأسیسات مکانیکی مناسبی برای گرمایش، سرمایش و تهویه استفاده شود.

سارا: «نمی‌دونم چرا تو یکی از اتاق‌ها، دریچه برای کانال کولر وجود نداره و این مسئله انقدر تو تابستون‌ها کلافه‌کننده است که باعث شد من اون اتاق رو علی‌رغم اینکه بزرگ‌تره، اتاق خواب اصلی نکنم.»

۷. بحث

در پژوهش‌های مربوط به طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی، بیشتر بر ایجاد محیط مناسب برای خواب و استراحت تأکید می‌شود و این نگاه تقلیلی در اندازه کوچک غالب اتاق‌ها نیز قابل مشاهده است؛ به طوری که براساس مشاهدات، سرویس خواب به راحتی فضا را پر می‌کند و فضای چندانی برای حرکت در فضا و سایر فعالیت‌ها باقی نمی‌ماند. این در حالی است که اتاق‌ها در طول روز هم به واسطه فعالیت‌های مختلف فعال‌اند، اما گاهی به دلیل پیش‌بینی نشدن

فعالیت‌ها و انعطاف‌پذیری کم این فضاها، مشکلاتی به سبب تداخل عملکردی پیش می‌آید. در مصاحبه‌ها نیز بر اهمیت پیش‌بینی فضای مناسب برای کار و مطالعه و سرگرمی در اتاق‌ها تأکید شد. در منابع پژوهشی ایرانی که بر طراحی عرصه خصوصی متمرکزند، معمولاً معماری مسکن معاصر به دلیل توجه ناکافی به موضوع حریمیت و سلسله‌مراتب فضایی، مورد نقد قرار می‌گیرد، اما مشاهدات نشان داد در بیشتر واحدهای مورد بررسی که در بازه زمانی سی سال اخیر ساخته شده‌اند، این موضوع تا حدی رعایت شده است. البته این احتمال نیز وجود دارد که خود افراد، آگاهانه یا ناآگاهانه، واحدهایی را برای زندگی انتخاب کرده‌اند که دارای کیفیت فوق بوده‌اند. در مطالعات خارجی، بر اهمیت اتاق‌های مستر، جدایی اتاق والدین از فرزندان و جانمایی آن در دورترین فاصله مسکن از سایر فضاها تأکید شده است، اما در واحدهای مسکونی مورد بررسی، درصد کمی دارای اتاق‌های مستر بودند. در بیشتر نمونه‌ها، اتاق‌ها یا در کنار همدیگر قرار گرفته‌اند یا دسترسی به آن‌ها از طریق یک مفصل ارتباطی مشترک است. در مورد مطلوبیت اتاق‌های مستر نیز اختلاف‌نظرهایی به سبب ورود مهمان به حریم خصوصی فرد برای استفاده از توالت فرنگی و تأثیرگذاری بو و رطوبت حمام و توالت بر کیفیت هوای اتاق وجود دارد. افراد در انتخاب اتاق خواب اصلی (والدین)، گاهی عواملی مانند اندازه، نور، شرایط آسایش و... را بر دسترسی ارجحیت می‌دهند. در مصاحبه‌ها، هر جا به موضوع حریمیت اشاره می‌شد، رویکرد مشارکت‌کنندگان بیشتر از منظر فردگرایی و لزوم حفظ حریم فضای شخصی بود تا دیدگاه‌های مذهبی. این موضوع می‌تواند تحت تأثیر تغییراتی باشد که در سبک زندگی جوانان به وجود آمده است. در حال حاضر، بخش زیادی از زندگی اجتماعی و دیدارهای دوستانه و خانوادگی این گروه سنی، در فضاهایی همچون کافی‌شاپ، مراکز تجاری و... صورت می‌گیرد و اگر مهمانی هم وارد خانه شود، معمولاً به اصطلاح خودی است؛ بنابراین نگرانی کمتری برای حفظ حریم در برابر افراد غریبه در این گروه سنی وجود دارد. انعکاس این رویکرد را می‌توان در بستر سکونت آن‌ها نیز ملاحظه کرد که کمتر نمونه‌ای دارای اتاق مخصوص مهمان است و اگر تعداد اتاق‌ها بیشتر از تعداد افراد است، آن را به کاربری متفاوتی همچون کار و... اختصاص داده‌اند. به نظر می‌رسد در جامعه مورد بررسی، حفظ حریم بیشتر در مورد اعضای خانه صادق است؛ چنان‌که در مصاحبه‌ها نیز به لزوم اتاق یا فضای شخصی، امکان تنظیم خلوت و فاصله‌گرفتن اختیاری از سایر افراد اشاره شد. تمامی این شواهد (ادبیات تحقیق و مصاحبه‌ها)، تأییدکننده این موضوع است که خانه‌های یک‌خوابه نمی‌تواند پاسخگوی شرایط فعلی باشد.

در پژوهش فعلی، برای زنان ایرانی، فاکتور عملکرد و کارایی، مهم‌تر از زیبایی و جذابیت شناسایی شد که این با نتایج یکی از پژوهش‌های خارجی، تعارضاتی داشت. در مطالعات پیشین، به تمایل زنان به رنگ‌های روشن اشاره شده بود، اما نتایج مشاهدات و مصاحبه‌ها نشان‌دهنده

تنوع نظرات بود. برخی رنگ‌های شاد و برخی رنگ‌های خنثی را ترجیح می‌دادند (جدول ۴).

جدول ۴. مقایسه یافته‌های ادبیات تحقیق، مشاهده و مصاحبه‌ها در چارچوب مدل به‌دست‌آمده از کدگذاری مصاحبه‌ها

پیشینه پژوهش	مشاهده	مصاحبه
کارایی و عملکرد	در نظرگیری عملکرد غالب خواب و استراحت برای اتاق‌ها، تأکید بر تداخل و مزاحمت فعالیت‌ها در خانه‌های امروزی، اشاره به لزوم یکدستی و اندازه مشابه اتاق‌ها، ضرورت وجود اتاق مطالعه و کار حتی در خانه‌های کوچک اما با ابعاد کمتر نسبت به سایر اتاق‌ها، عدم پاسخگویی خانه‌های یک‌خوابه، مشخصه‌های یک اتاق ایدئال: طراحی متناسب با فعالیت‌ها، اندازه اتاق، کامل بودن تجهیزات، پنجره‌های بزرگ و روشنایی مناسب برای اتاق‌ها	تأکید بر لزوم طراحی فضای برای کار و مطالعه در خانه‌های معاصر، لزوم بازنگری در اندازه اتاق‌ها به‌منظور تناسب بیشتر با اندازه مبلمان، تأکید بر اهمیت کیفیت نور اتاق‌ها، تأکید بر عدم پاسخگویی خانه‌های یک‌خوابه
زیبایی و تمیز	اهمیت طراحی با توجه به نیازها و سلیق شخصی، تنوع یافتن سبک‌های دکوراسیون در مسکن امروزی، اولویت خوشایندی و زیبایی بر کارایی از دیدگاه جوانان، ویژگی‌های اتاق ایدئال: داشتن کمد و انباری به میزان کافی، دارای رنگ‌های روشن، دارای بالکن و دید و منظر جذاب، هندسه مربعی یا مستطیلی	تنوع سبک‌های طراحی به‌کاررفته در اتاق‌ها با غلبه سبک مدرن و مینی‌مال، استفاده از عناصر شخصی برای تزئین اتاق، ناهماهنگی در طرح کلی اتاق به دلیل اضافه کردن کمد و شلف توسط ساکنان، تعداد کم اتاق‌های دارای بالکن و بلاتکلیفی وضعیت این بالکن‌ها به علت اشرافیت بصری و تبدیل بیشتر آن‌ها به انباری
ترجیح هندسه مربعی	اختلاف نظر در مورد تزئینات، متریاها و رنگ‌های مورد علاقه، تأکید بر اهمیت اندازه کمدها و نحوه قفسه‌بندی آن‌ها، اهمیت دید و منظر پنجره‌ها و امکان حضور و وقت‌گذرانی در بالکن، ترجیح هندسه مربعی	

پیشینه پژوهش	مشاهده	مصاحبه
تخصیص یک فضای خصوصی برای هریک از افراد خانواده در خانه‌های معاصر و اولویت ترجیحی فضاهای شخصی بزرگ‌تر و تعداد اتاق‌های بیشتر از دیدگاه جوانان، اهمیت تفکیک اتاق خواب از سایر فضاهای خانه، در نظرگیری اندازه بزرگ‌تر برای اتاق‌های مستر و جانبایی در دورترین فاصله ممکن از سایر فضاها و حتی سایر اتاق‌ها، قرارگیری اتاق کار-مطالعه و اتاق مهمان در محدوده عمقی بیشتر، اشاره به از بین رفتن حریم‌ها در فضاهای داخلی و فضای داخلی به بیرون در خانه‌های معاصر، اهمیت حریمیت در انتخاب خانه توسط جوانان، اما اولویت کمتر از نور جنوبی و تعداد اتاق‌ها، اهمیت امکان تنظیم خلوت	ترجیح تخصیص فضای خصوصی برای هریک از افراد خانواده حتی کودکان، قرارگیری اتاق خواب‌ها در لایه‌های عمیق‌تر خانه و غالباً در کنار یکدیگر و با دسترسی غیرمستقیم از طریق راهرو یا مفصل تقسیم‌کننده، در موارد کمتری، نبود حریم بصری و فیزیکی بین اتاق‌ها و فضای عمومی‌تر خانه، در برخی موارد، ارجح بودن فاکتورهایی مثل سکوت، شرایط آسایش محیطی، دید و منظر و... بر اندازه اتاق یا سلسله‌مراتب دسترسی برای انتخاب اتاق خواب اصلی، وجود کنج و گوشه‌های خلوتی که توسط خود مشارکت‌کنندگان ایجاد شده‌اند، در اولویت نبودن داشتن اتاق مهمان، بروز برخی شرایط آزاردهنده همچون انتقال صدای مزاحم به‌واسطه پنجره‌های بزرگ رو به خیابان‌های شلوغ یا دیوارهای مشترک با فضاهای مشاعات و واحدهای همسایه، فاصله کم تخت از پنجره‌ها و دیده شدن سایه افراد از بیرون از خانه به دلیل اندازه کوچک اتاق‌ها	اهمیت داشتن کنج یا گوشه یا فضای شخصی برای خلوت و فاصله‌گیری از سایر اعضای خانه، تأکید بر نارضایتی از ورود مهمان به فضای شخصی مالک به سبب وجود توالت فرنگی در حمام اتاق مستر
اشاره به ضعف خانه‌های معاصر به دلیل تک‌عملکردی بودن فضاها، ناکارآمدی طراحی یا عدم انعطاف‌پذیری و تطابق تجهیز و طراحی فضا با نیاز افراد، تأکید بر لزوم انعطاف‌پذیری و طراحی فضای خام، فضای چندعملکردی و قابلیت تقسیم‌پذیری در خانه‌ها	استفاده چندمنظوره از اتاق‌ها علی‌رغم نام‌گذاری اختصاصی برای آن‌ها، گهگاه استفاده از مبلمان چندعملکردی برای جبران محدودیت‌های فضایی	تأکید بر اهمیت تنوع‌پذیری (توانایی تغییر چیدمان فضایی)، تمایل به امکان تغییر کاربری اتاق به اتاق مهمان در شرایط خاص
اهمیت تهویه مناسب از طریق پنجره و بالکن، اهمیت تأسیسات مکانیکی در سلامتی و بهداشت ساکنان	تعداد کم خانه‌های دارای اتاق مستر، تأثیرگذاری وضعیت آسایش حرارتی اتاق‌ها در اختصاص عملکرد غالب برای آن‌ها	نظرات متناقض در مورد اتاق مستر به دلیل انتقال نم، بخار و بو از حمام به داخل فضای اتاق

حریمیت (حریم و خلوت)

انعطاف‌پذیری و تنوع‌پذیری

تهیزی و بهداشت

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۸. نتیجه‌گیری

در پژوهش‌هایی که به دنبال بررسی تأثیرات و تأثرات معماری است، لازم است هم با بررسی نقشه‌ها، تصاویر و سایر مدارک و مستندات مربوط به پروژه‌ها و برداشت‌های پژوهشگر، مشخصه‌های فضایی بررسی شود تا با مشاهدات، به نحوه تعامل کاربر با فضا و رفتارها و فعالیت‌های افراد در فضا توجه کرد. از سوی دیگر ادراک افراد از محیط زندگی نیز حائز اهمیت است؛ بنابراین با سؤال از مخاطب می‌توان ادراک را نیز سنجش کرد. در این پژوهش با رویکرد اکتشافی، رابطه بین طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی و سبک زندگی زنان جوان

ایرانی، از طریق بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهشی، مشاهده و بررسی واحدهای مسکونی و مصاحبه با ساکنان، مطالعه شد. ارائه شواهد مقایسه‌ای از یافته‌های حاصل از این سه گام - مبتنی بر روش تحقیق کرسول - از دستاوردهای این پژوهش است که تکرار این فرایند در پژوهش‌های کیفی مردم‌نگارانه با اهداف مشابه می‌تواند به افزایش روایی و پایایی پژوهش و تدقیق نتایج منجر شود. یافته‌ها نشان داد شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، به سبک خاصی از زندگی در بین زنان جوان منجر شده است که بر خواسته‌ها و ترجیحات این افراد در مورد مسکن اثرگذار بوده است. مهم‌ترین مؤلفه‌های طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی مبتنی بر دیدگاه‌های زنان جوان به ترتیب عبارت‌اند از: مشخصه‌های ادراک محیطی شامل کارایی و عملکرد، زیبایی و نظم، محرمیت، انعطاف‌پذیری و تنوع‌پذیری، تمیزی و بهداشت، و مشخصه‌های فیزیکی شامل تعداد و اندازه کمد و انباری، نور، مساحت و تناسب اتاق‌ها، پیکربندی فضایی، آلودگی صوتی، مبلمان داخل اتاق و نحوه چینش آن‌ها، بافت و رنگ متریال‌ها، دید و منظر پنجره‌ها و میزان اشراف به آن، شرایط تهویه، گرمایش و سرمایش، تعداد اتاق خواب، فرم و هندسه و عناصر سازه‌ای. البته مشخصه‌های فیزیکی مستقیم بر مشخصه‌های ادراک محیطی اثرگذار است. در نمودار ۴، راهکارهایی برای طراحی اتاق‌ها متناسب با این سبک زندگی ارائه شده است. پیشنهاد می‌شود این پژوهش در سایر گروه‌های اجتماعی شامل مردان، سالمندان، کودکان و نوجوانان نیز تکرار شود؛ چرا که طراحی واحد مسکونی باید شرایط مناسبی را برای تمامی ساکنان فراهم سازد. همچنین آزمایش این مدل مفهومی در قالب پیمایش‌های کمی، به تدقیق و تکمیل آن کمک خواهد کرد.

۹. تعارض منافع

نویسندگان این مقاله اذعان می‌کنند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده است. همچنین حاصل فعالیت‌های پژوهشی تمامی نویسندگان است و از انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق قوانین و مقررات اخلاقی انجام شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش احتمالی تعارض منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسندگان است.

نمودار ۴. مدل مفهومی تبیین‌کننده کیفیت‌های طراحی اتاق‌های واحدهای مسکونی آپارتمانی مرتبط با سبک زندگی زنان جوان ایران
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

References

- Alipour, R., Mahmoodi, A. S., & Aghalatifi, A. (2020). A survey on relationship between factors affecting lifestyle and the body of contemporary home in Mashhad. *Journal of Architectural Thought*, 4(8), 69-84. (In Persian)
- Azad Armaki, M. (2013). Urbanization and the kitchen in Iran. *Cultural Studies & Communication*, 9(31), 63-76. (In Persian)
- Brannan, D., Diener, R., Mohr, C., Mortazavi, S., & Stein, N. (2013). Friends and family: A cross-cultural investigation of social support and subjective well-being among college students. *Journal of Positive Psychology*, 8(1), 65-75.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Translated by: H. Danaeifard

- & H. Kazemi. Tehran: Safar Publications. (In Persian)
- D'raven. L. L., & Zaidi, P. (2014). Happiness Strategies among Arab University Students in the United Arab Emirates. *Journal of Happiness and Well-Being*, 2(1), 131-144
- Dadashi, S., Ayvazian, S., & Torabi, Z. (2023). The process of changes in the culture and lifestyle of Iranian women and families in traditional and modern homes (case study: Ardabil city). *Islamic Art Studies*, 19(48), 330-353. (In Persian)
- Dariush, B., Dastyar, F., & Dastyar, M. (2021). The impact of globalization on urban housing architecture in Iran. *Journal of Art and Civilization of the Orient*, 9(33), 21-32.
- Ebrahimi, G., Soltanzadeh, H., & Keramati, G. (2017). The reflection of the west culture in the life style and the architecture of the houses in the late Qajar dynasty in Hamadan. *The Monthly Scientific Journal of Baghe-Nazar*, 14(47), 29-38. (In Persian)
- Gao, X., Asami, Y., Zhou, Y., & Ishikawa, T. (2013). Preferences for floor plans of medium-sized apartments: A survey analysis in Beijing, China. *Housing Studies*, 28(3), 429-452.
- Gehl, J. (2013). *Cities for people*. Translated by: A. Ghaffari & L. Ghaffari. Tehran: Shahid Beheshti University Press. (In Persian)
- Habibpour Gatabi, K., & Babaei Hemati, Z. (2014). Relation between religiosity and conspicuous consumption among women in Tehran city (Case study: 5 districts). *Women's Strategic Studies*, 17(65), 37-67. (In Persian)
- Haristianti, V. (2022). Characteristics of the Interior Attributes of the Ideal Bedroom as a Means of Forming Subjective Well-Being. In *Embracing the Future: Creative Industries for Environment and Advanced Society 5.0 in a Post-Pandemic Era*. Routledge. 65-70.
- Hassani, S. M. (2004) Islamic and feminist approaches to gender differences. *Women's Strategic Studies*, 6(23), 189-219. (In Persian)
- Hosseini, A., Jafarzadeh, T., & Rohban F. (2016). Residential space syntax for better family members' interaction. *Journal of Housing and Rural Environment*, 35(154), 41-58. (In Persian)
- Kwon, H. A., & Kim, S. (2019). Characteristics of residential space in response to changed lifestyles: Focusing on the characteristics of residents and the relationship between individual and family. *Sustainability*, 11(7), 1-22.
- Li, L., & Zheng, Q. H. (2011). Research on design of small and medium

- dwelling-size housing based on demands of residential subjects. *Housing Science*, 32(12), 1-5.
- Lu, SF., Zhang, L., & Zhou, J. (2013). Introduction to Design Plan of Small Family Houses. *Housing Science*, 34(12), 19-22.
- Mehri, S., Soheili, J., & Zabihi, H. (2021). The effect of lifestyle on the separation of public areas from private areas used by women in Qajar aristocratic houses in Mazandaran. *Women Studies*, 12(38), 261-295. (In Persian)
- Moeini Jazani, S., Labibi M. M., & Mohseni R. A. (2022). Sociological explanation of women's values and actions in three districts of Tehran. *Refahj*, 22(86), 55-88. (In Persian)
- Moroney, S. (2016). Master bedrooms and master suites: Modern marriage and the architecture of American homes. *Journal of Family History*, 41(1), 81-94.
- Opit, S., Witten, K., & Kearns, R. (2020). Housing pathways, aspirations and preferences of young adults within increasing urban density. *Housing Studies*, 35(1), 123-142.
- Poordehghan, H., Shahcheraghi, A., & Mokhtabad, S. M. (2019). Evaluation and analysis of the theoretical principles of desirable housing according to the opinions of the citizens. *Housing and Rural Environment*, 38(165), 81-96. (In Persian)
- Rahmat Abadi, E., Alirezanejad, S., & Abolhassan Tanhaei, H. (2019). City and youth experience of living alone: A study in Tehran. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 18(45), 105-126. (In Persian)
- Rapoport, A. (1998). Using "Culture" in Housing Design. *Housing and Society*. 25(1-2), 1-20.
<https://doi.org/10.1080/08882746.1998.11430282>
- Sari, Y., & Hidayat, S. A. (2022, November). Bedroom design preference by women who just giving birth to reduce the symptoms of mental disorder. *International Conference on Engineering, Construction, Renewable Energy, and Advanced Materials*.
- Sheikhakbari, N., Soheili, J., & Armaghan, M. (2022). The influence of modernistic lifestyle on privacy in extrovert houses of the first Pahlavi period: Tehran. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 14(37), 79-98. (In Persian)
- Sima, L. (2015). A study on small apartment design in china: evaluation on the impressions of and preferences for the floor plans. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 14(2), 307-314.

- Soub, N. M. H., & Memikoğlu, İ. (2020). Exploring the preferences for micro-apartments. *Online Journal of Art & Design*, 8(2), 88-99
- Vollmer, J. L., Schulze, P. A., & Chebra, J. M. (2005). The American Master Bedroom: It's Changing Location and Significance to the Family. *Journal of Interior Design*, 31(1), 1-13.
- Yazdanfar, S. A., & Naserdoust, Z. (2019). Lifestyle and housing pattern's changes and their interactions over time Zand era to today (Case study: Maragheh). *Iranian Architecture and Urbanism*, 10(17), 37-60. (In Persian)
- Zare, B., & Fallah, M. (2013). The youth life style in Tehran and its determining factors. *Iranian Journal of Cultural Research*, 5(4), 75-105. (In Persian)
- Zhou, Y. M., & Lin, J. Y. (2007). Spatial loop in small and medium sized unit type housing design. *Architectural Journal*, 54(11), 5-7.